

Håkon Moseng - Mestertreskjæreren

Av Olav Hummelvoll

Håkon Mikkelsen Moseng var født 23.6.1846 på Bortate-Moseng nordre. Moren Anne Olsdatter Øvre Os f. 1802 ble gift med Esten Eriksen Moseng f. 1803. Ved hans død i 1838 hadde de 4 barn: Erik 7 år, Ole 4 år, Jon (Nyrønning) og tvillingssøsteren Berit 2 år. Anne Olsdatter ble gift andre gang m. Hågen Mikkelsen Breen - Eggen fra Dalsbygda og hadde med ham to sønner, Esten og Håkon. Esten var flink snekker, han reiste etter halvbroren Ole til Amerika, men kom att i 1901 og kjøpte "Gråtarstua" på Malimoen og bodde der til han døde i 1909.

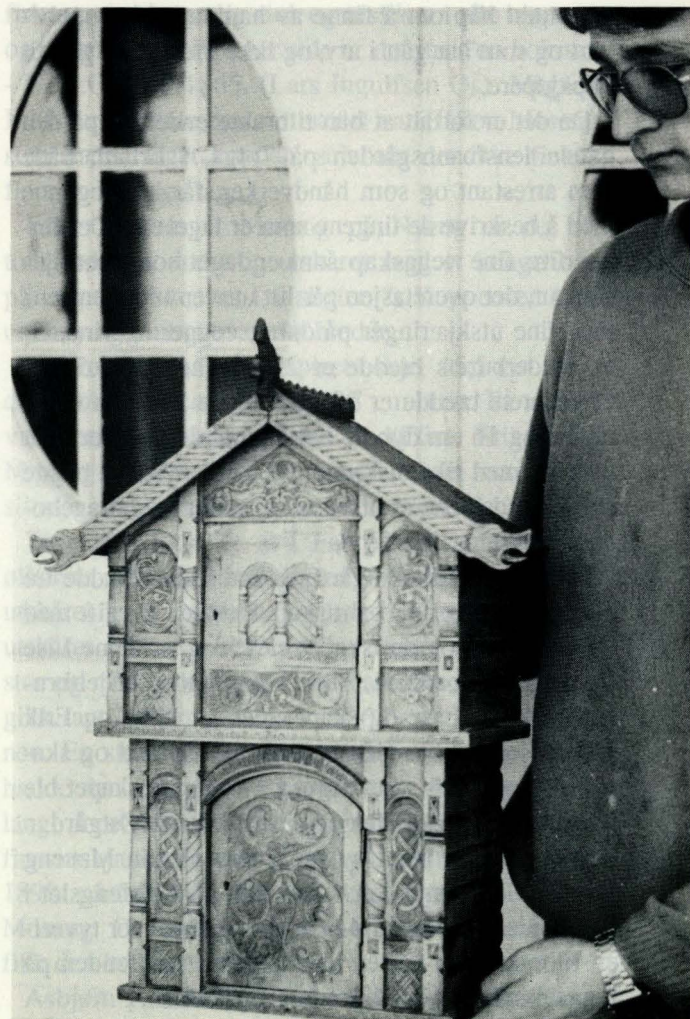
Om Håkon står det i Osboka: "Håkon var den kjente treskjæreren. Han kom sammen med dårlige kamerater og kom på straff. Men der lærte han treskjæring ordentlig. Flyttet til Orkdalen, hvor han døde ugift."

Jeg har foretatt endel undersøkelser hos bygdehistorikeren Reidar Blokkeskar i Meldal, man han har ikke kommet fram til at han har virket der. Det er mulig at han kan ha virket lengre ned i dalen, men jeg har heller ikke fått noe sporlag etter hans treskjæring ved Svorkmo eller deromkring.

Det kan være mulig at han døde kort tid etter han kom til Orkdalen, så det kan være forklaringen på at det ikke finnes att noe av hans treskjæring der.

Etter å ha undersøkt både i Os og Tolga, viser det seg at han har en stor produksjon der av fint snekret og dreide ting med usedvanlige fine og symmetriske utskjæringer.

Det er en egen fin stil over hans arbeider, så det er

Jan E. Storbækken viser fram skap i drakestil, formet som stabbur. Foto: A. Sp. (66197)

ikke vanskelig å skille dem ut fra andre snekker- og utskjæringsarbeider. For å finne fram til etterlatte arbeider, som Håkon Moseng har laget, har jeg faret rundt, først og fremst til de eldre gårder der det var størst håp om å finne av hans arbeider oppbevart og som har gått i arv, og ikke brent eller gått til oppkjøpere.

Da det er fortalt at han tilbrakte endel tid på den gamle lensmannsgården på Tolga, i Erlien, både som arrestant og som håndverker, får jeg begynne med å beskrive de tingene som er laget der. Det finnes fire fine veggskap som er laget som toetasjes stabbur, der overetasjen går litt utover underetasjen, med fine utskjæringer på dører, vegger og vindskier. Underburets bredde er 29 cm, høyde 23.5 cm. Overburets bredde er 32 cm, høyde 23.5 cm opp i mønet og 16 cm dybde. Døra på underburet er buet over og med rike utskjæringer med søyler på begge sider. Vindskiene er utskåret og ender med dragehoder nederst.

Lensmann Erik Østgård og kona Inger hadde tre døtre, som fikk hvert sitt skap. Dorthea ble gift med "Klokkar-Jo" og det skapet eies idag av Anne Lise og Esten Storbækken. Eline ble gift med "Gjeltbrukken" Ole O. Eide og skapet eies av Ebba og Erik Eide. Gjertrud ble gift med Harald Opland og skapet eies av deres sønn Sigurd. Det fjerde skapet ble att på lensmannsgården og eies av Sverre Østgård.

Som det går fram av brev som Håkon Moseng skrev til lensmann Jon, mens han på Botsfengslet i Kristiania avtjente de 4 år han var idømt for tyverier, tilbrakte han nesten halvdel av straffetiden på fengselssykehuset, på grunn av sykdom.

Jeg har kommet fram til at Håkon laget fem løver av omtrent samme størrelse. De er ca. 93 cm lang,

57 cm høyde over manken og bredde over forlabbene er 30 cm. En er plassert over bursdøra på lensmannsgården i Erlia, en på verandaen på Øvensgården i Erlia, en på nedre Strand, en over bursdøra på Malimoen og den femte over døra på Apoteket på Røros, etter som Arnold Langøien forteller.

Det finnes en utskåret løve av samme størrelse og reisning på Østgårdseggen, Grubbom, men den skal være skåret av en svenske, men det er mulig at det er Håkons løver som har vært model. Over løva på lensmannsburet står en liten gubbe, det er Jens oppi Stenom, f. 1779 død 1869. I Tolgaboka står det: "Jens Jonsen var hyttarbeider og en orginal kar både i ord og ferd. Han ble skåret i tre av en bygdekunstner (Håkon Moseng) og plassert under gavelen på lensmannsburet i Erlien med en brennvinskagge framfor seg. (Og med stav)".

Videre han han skåret to figurer, Flora og skogsguden Pan, som er plassert på samme buret.

På stabburet på Kloppmoen i Erlia er det to kvinnefigurer, plassert over døra på hver side. Den til venstre er Putt-Anne, med en brennvinskagge under den ene arm og et lite horn for skjenking av brennevin i den andre. Hans M. Gjellen Stormyren fortalte at Putt-Anne hadde sin stue og et lite fjøs på bakken, der han satte opp sin kårbolig. Putt-Anne hadde bevilling til å selge "snaps", brennvin, til kull- og malmkjørere som kjørte etter Glåma vinterstid. Olaug Gynnild Stormyren forteller at Putt-Anne skulle ha vært fra gården nordre Moseng og at stua hennes var satt opp i en skogteig som hørte denne gården til. Ut i fra opplysningene i Os-boka, heter hun da Anne Rasmusdt. Moseng f. 1819 og var datter av Rasmus Andersen Moseng og hustru Maret Olsdt. Hummelvold. Hun blir i 1852 gift med

Ole-Iver Knutsen Narjordet og får med ham en datter Maret Ole-Iversdt. Knutsen f. 18/12 1852. I kjerkeboka er det oppført at foreldrene er inderster, at de altså leier rom. Kjerkeboka viser ikke noe om at Maret Ole-Iversdt. er konfirmert eller død i Os, så det er mulig at hun er konfirmert på Røros. Da Anne og Ole Iver er titulert som inderster under barnedåpen, er det sannsynlig at stua på Puttbakken ble bygd like etter ekteskapet ble inngått. Da Ole-Iver ble døpt, står det at foreldrene Knut Johnsen Narjordet og hustru Kjersti Nilsdt. var husmannsfolk.

Olaug Gynnild forteller videre at hun har hørt at Putt-Anne på sine eldre dager hadde med seg en kvinne fra Bakos, og etter Os-boka må det da bli Berit Ingebrigtsdt. Bakous f. 1801, enke etter Tore Toresen Nøren.

Salget av "snaps" opphørte vel da jernbanen ble åpnet i 1877. Det har vært spekulert litt på opprinnelsen til fornarnet "Putt", om det kan komme av at hun var putt, sær og tungsint. Det passer i så fall heller dårlig for en som skulle få selge mest mulig til de som fór etter vinterveien på Glåma. Vi får vel godta namnet slik det ble brukt på folkemunne. Håkon Moseng har i alle fall laget en pen og solid statue av henne.

Det fortelles at det er Håkon Moseng som har skåret begge disse kvinnefigurer på buret på Kloppmoen. At han har skåret Putt-Anne er det ingen tvil om, for forholdet mellom hode, hals og armer er fint avstemt med det øvrige. Den andre kvinnefiguren har større hode med mere flate trekk i ansiktet, lang tynn hals og forøvrig mere klumpet utførelse, så jeg tror det må være en annen som har skåret henne.

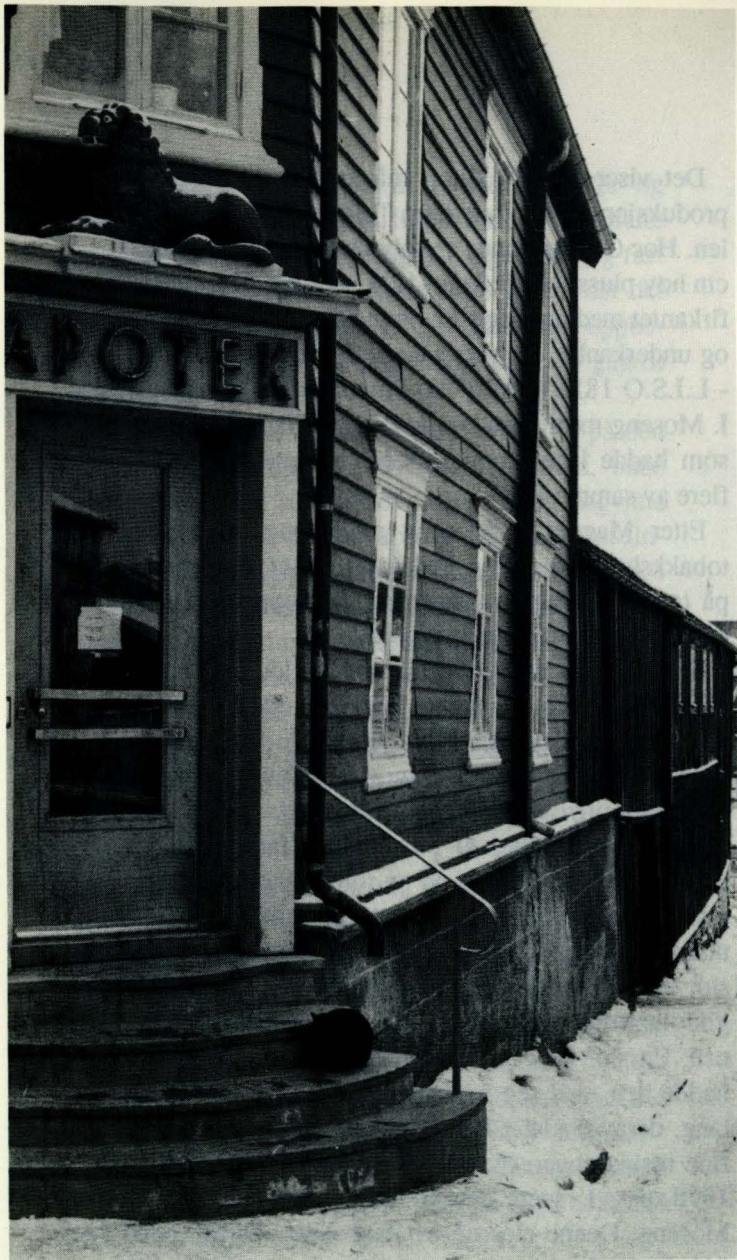
Det viser seg at Håkon må ha hatt ganske stor produksjon før han reiste fra Tolga og Os til Orkdalen. Hos Ola Os finnes en tobakkskopp, den er 16,5 cm høy pluss lokk 3,5 cm, 12,5 x 12 cm. Koppen er firkantet med usynlig sink og utskåret i alle hjørner, og underkanter. På hver side er det malt en bokstav - L.I.S.O 1819-1865. (Lars Ingulfsen Os). Magnus I. Moseng mente bestemt at det var Håkon Moseng som hadde laget koppen, selv om det ikke finnes flere av samme slag.

Etter Magnus I. Moseng på Nyeng er det en tobakkskopp, dreid og utskåret med et kongehode på toppen. (Magnus Lagabøter ?) Koppen er 10,5 cm høy og omtrent samme bredde.

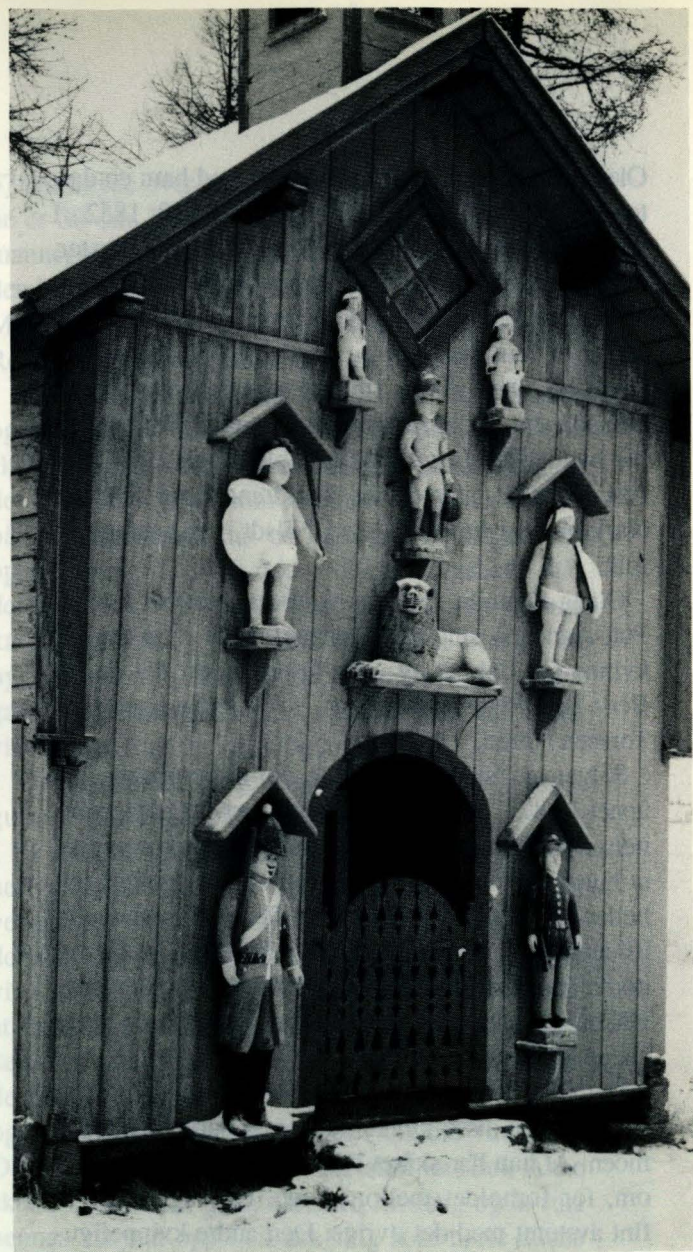
En fint laget utskåret spisetreskje, 15,5 cm lang, derav bladet 8 cm langt og 5,5 cm brett. På skaftet var det ingravert en flott E. (Elise Eriksdatter Moseng f. 1866 d. 1839). Inne i bladet var det litt slitasje, som viser at den har vært brukt.

Thor Aas forteller at i Fabroåsen fantes det en ølkanne med vippelokk og en tobakkskopp med en utskåret jeger med rifle og hund på lokket, alt fint utskåret. Videre var det en fint formet slev, middels stor og med utskjæringer, men alle disse tre tingene gikk tapt da gammelstua i 1956 brant ned til grunnen. En stor slev ble reddet, da bestemoren Marie hadde den med seg i den ytre stua. Den er 42 cm lang, derav bladet 14 cm langt og 10 cm bred med fine utskjæringer. Øverst bak på skaftet er årstallet 1898 påsatt, men det er ikke gjort av Håkon Moseng. Denne eies nå av Aud Aas - Opdal, hun fikk den av bestemoren.

Asbjørn Aas fortalte at på Spellmoen skulle det finnes en ugle og en hund som var laget av Håkon Moseng. Det viste seg å være riktig, da jeg kom på

Apotekergården på Røros, med løven over døra.
Foto A. Sp. (66192)

Stabburet i Lensmannsgården, Erlien, Tolga.
Foto: A.Sp. (66282)

Detalj fra stabburet i Lensmannsgården.

Foto: A. Sp. (66282)

Detalj fra stabburet i Kloppmoen, Masingsmedgarden, Putt-Anne t.h., legg også merke til den fine vindusomrammingen.

Foto: A. Sp. (66185)

loftet til Øystein, så fant han fram både ugle og hund. Ugla var skåret i naturlig størrelse, ca. 60 cm høy og fjærlaget nedover brystet var skåret så fint, at det ser helt naturlig ut. Hode, nebb og vinger passet så naturlig inn til det øvrige. Ugla står på en oppslått bok og med høyre fot og klo, mens den med venstre klo vrir opp endel nye blad. Det ser ut til at det er en oppfordring til at du skal lese mer, da ugla vel er et symbol på visdom. Boka ligger på en rund treskive. Hunden ser ut til å være en unghund som sitter på bakbena, har omtrent samme høyde som ugla og er, som alle Håkons arbeider, fint skåret og ser naturlig ut. Både ugla og hunden har i mange år stått på hver sin søyle på hjørnet av første etasje på buret på Spellmoen, med inngangsdøra i mitten. Oppunder mønet i 3. etasje på begge sider av vinduskarmen var sidevegen av den gamle albertavle i Os kjerke fra 1688 plassert i 100 år. Disse ble tatt ned i 1962 og av Ola Eggen og barna gitt tilbake til Os kjerke til 100 årsjubileet, etter å ha hengt ute på bursveggen i ca. 100 år. Malingen er omtrent tæret vekk, men nede i utskjæringene kan en se litt av malingen.

Kristine Moseng har en utskåret og dreid ølkanne og en karduskopp (kardus er et gammelt uttrykk for tobakk). Ølkanna er av vanlig størrelse med vippe-lokk og tut og karduskoppen har en liten pent skåret hund på lokket. En bokhylle finnes hos Egil Østgård. Høyde 54 cm, bredde 59 cm, dybde 23 cm. tre utskårete og dreide søyler, de midterste med et utskåret mannshode på toppen. Den nederste del av hylla har to gjennomskårne søyler og på sidene er der pynteskjæringer.

På Moseng nordre, Håkons hemrom, fantes det også en bokhylle som skulle ha vært litt større og er

ennå mer forseglaget, men denne er kommet bort. Videre finnes det en engel, skåret av Håkon og satt på en gravstøtte på Os kjerkegård. Den er 45 cm høy, ca 13 cm over akslene, iført i lyseblå kjortel med belte og plassert på en treplate 24 x 14,5 cm. Da gravstøtten råtnet tok Erik I. Moseng engelen hjem. En dreid og utskåret trekopp uten lokk og står på tre føtter. Den er 19 cm høy, på toppen er den 14 cm bred og på midten 16 cm bred.

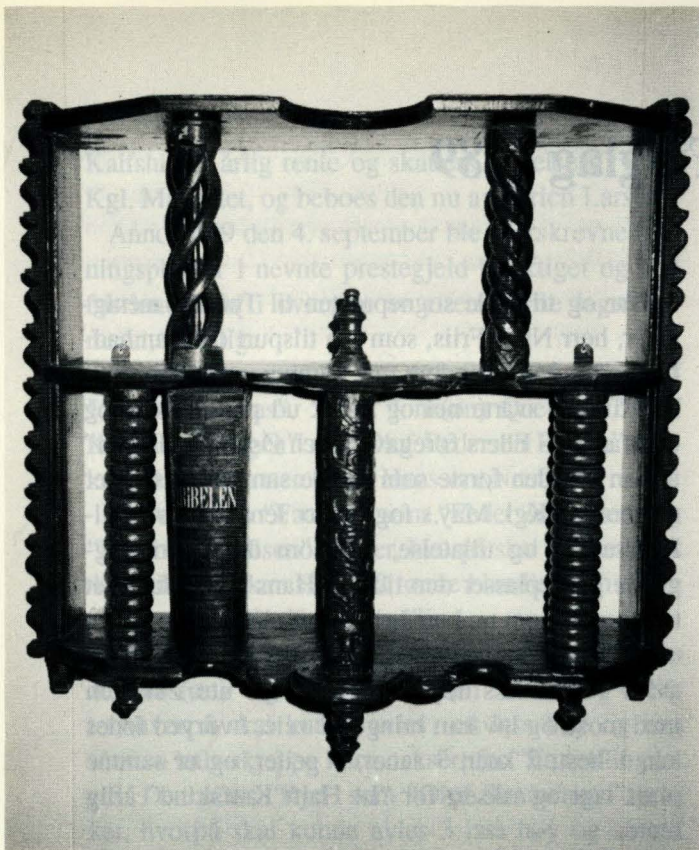
Ingunn og Olav Engan har en tobakkskopp. Den er 10 cm høy, 11 cm bred med et 5 cm høyt mannshode på lokket. Videre en dreid og fint utskåret sukkerkopp, 8 cm høy og 10 cm bred med knapp på lokket.

I Håkonsgjelten er en fint utskåret ølkanne 19 cm høy, 13 cm bred med håndtak, tut og vippe-lokk med en liten hund på toppen.

I Henningsmoen finns en ølkanne av vanlig størrelse og utskjæringer og en tobakkskopp med utskåret mannshode på lokket. Ola Øverhaug fortalte at Håkon hadde fått en pott brennevin for arbeidet.

Kristen Langøien fortalte at det i hans barndom hadde vært en dreid og utskåret ølkanne i Kora, ca 20-25 cm høy med vippe-lokk, som Håkon Moseng hadde laget. Den er senere kommet bort.

Maren Østvang har en ølkanne litt utenom det vanlige. Den er 20 cm høy, med et damehode på lokket, som er 5,9 cm høyt. Vippe-lokket som er 13,5 cm bredt. Ytterst på vippe-lokket er det et utskåret hundehode. Bredden på kanna i bunnen er 14 cm, og den står på tre små føtter. På forsia av kanna er det skåret årstallet 1869 og bokstavene M.P.D - Vang. (Maren Pedersdatter Nordvang.) Dette er utenom det vanlige av Håkon Mosengs arbeider og kanna må være bestilt på forhånd. Maren Østvang

Bokhyll. Foto: A. Sp. (66322)

har også en sukkerkopp, dreid og utskåret med lokk. Den er 10 cm høy og 9 cm bred.

Det blir da ca 37 gjenstander av Håkon Mosengs arbeider som er registrert, og storparten er oppbevart, men noen er gått med i brann og kommet bort på annen måte. Skulle det være noen som har gjenstander etter Håkon Moseng, eller veit mer hvor det ble av han, vil vi svært gjerne få vite det.

En får håpe at de tingene som er bevart idag, blir tatt vare på i fremtiden.

Ølkrus i drakestil og sukkerkopp i nygotikk.
Foto: A. Sp. (66206)